

שבת חברות גם יחד

מסתבר שהתקבצות באשכולות תעשייתיים
סביב הערים היא אסטרטגיה המתאימה
במיוחד לעידן משבר // ד"ר שירלי קוטנר

נובעת מהיותו ריכוז אזורי של פעילות יזמית וחדשנית, המתבססת על מארג הקשרים הרחב שמתקיים בין כל "דיירי" האשכול: מוסדות מחקר ומרכזי ידע מובילים, חברות חדשניות, גורמי ייצור, גורמי מימון, ספקי שירותים וגורמי ממשל. מארג קשרים זה מאפשר נגישות וניצול יעיל של משאבים דוגמת ידע, כוח אדם מיומן ותשתיות מחקר ופיתוח. יתרה מזו, חברות באשכול תעשייתי מסוגלות למנף את מערכות הקשרים הישירות המתקיימות בין גורמי האשכול השונים לצורך בניית מערכות קשרים גלובליות.

אשכולות תעשייתיים הפכו להיות נדבך מרכזי בצמיחת ענף הביוטכנולוגיה בעולם. בארה"ב לדוגמה, אשכולות הבינו צמחו באיזורים שהיו עתירים במרכזי מחקר וידע בתחום. אזורים אלה משתלבים לרוב גם בסביבה המעודדת פעילות עסקית ותעשייתית, תלויה במידה רבה בנגישות להון ומדיניות מכוונת לפיתוח הענף. דוגמאות לכך ניתן למצוא באשכולות מדעי החיים המובילים בסן-דייגו, בוסטון, ראלי, סן-חוזה, סיאטל, וושינגטון, פילדלפיה ועוד. מחקרים מראים שלאורך שנים, ההשפעה הכלכלית של אשכולות אלה על התעסוקה ועל הפעילות הכלכלית בערים בהן הם נמצאים היא משמעותית ביותר.

בעידן של משבר כלכלי, עם צמצום מקורות המימון הפרטיים לחברות, מחפשים המתכננים וקובעי המדיניות אסטרטגיות לניצול מיטבי של תשתיות קיימות ולחיזוק סיכוייהן של חברות להתמודד עם ההאטה בפעילות המשק. על רקע זה הולכת ומתחזקת התפישה, אשר צוברת תאוצה בעשור האחרון, בזכות יצירתם של אשכולות תעשייתיים (clusters) המשלבים חברות מכל הסוגים בענף מסוים לצד תשתיות ידע חיוניות כמו אוניברסיטאות, מכוני מחקר, מתקני פיתוח וכדומה. באשכולות אלה, החברות נמצאות בסמיכות גיאוגרפית לספקיות שלהן ולחלק מלקוחותיהן, כמו גם למקורות הידע הבסיסי והישומי המפרה את החדשנות והיצירתיות בענף. בשנים האחרונות מתחזק מודל האשכולות התעשייתיים כמרכיב מרכזי בהתפתחותן של חברות עסקיות, וכפועל יוצא מכך בצמיחתן הכלכלית של ערים, אזורים ומדינות.

גישה זו הלכה והתבססה החל משנות התשעים עם פרסום ממציאיהם של מחקרים רבים ובראשם מחקריו של פרופ' מייקל פורטר, אשר הצביעו על השפעתם החיובית של אשכולות תעשייתיים על רמת התחרותיות של החברות הפועלות במסגרתם, כמו גם על יכולת החברות הללו לשרוד טוב יותר בתנאי משבר. עוצמתו של האשכול

בשל חשיבותם של אשכולות הביו כמונפי פיתוח כלכלי, מדינות רבות בעולם ובכללן, קנדה, רוב מדינות מערב אירופה, אוסטרליה והמזרח הרחוק החלו להנהיג מדיניות תמיכה מפורשת ומכוונת לחיזוקם ואף ליצירתם של אשכולות תעשייתיים בתחום מדעי החיים, בהשקעות רב שנתיות של מיליארדי דולרים.

ניצול תשתיות מקסימלי

בישראל כמעט ולא הונהגה עד היום מדיניות רשמית של פיתוח אשכולות. אולם מבט על פריסת החברות מגלה כי תופעת האשכולות קיימת גם כאן, למרות העובדה כי מדובר במדינה קטנה. כך למשל, ניתן להבחין בקיומם של אשכולות בתחום הביוטכנולוגיה באזור רחובות וירושלים, מולכים למחצה ומכשור רפואי באזור חיפה ויוקנעם, תקשורת ותוכנה באזור הרצליה, תעשייה כימית בדרום ועוד.

ירושלים היא העיר הראשונה בישראל שבה קלטו את חשיבות פיתוח האשכולות והחלו ביישום מדיניות מכוונת לפיתוח אשכול הביוטכנולוגיה בעיר. זאת, מתוך ההבנה שלתחום זה יש יתרונות יחסיים בירושלים, וביניהם פעילות מחקר ענפה של מוסדותיה המובילים (כמחצית מהמחקר הקליני וכ-43% מהמחקר הביוטכנולוגי החדשני של מדינת ישראל), תשתיות מחקר ופיתוח ייחודיות, ריכוז גבוה של חברות בתחום (כ-35% מחברות הביוטכנולוגיה של ישראל) וכן הטבות של איזור פיתוח א'.

במהלך חמש השנים האחרונות, קידמו הרשויות העירוניות, בגיבוי הממשלה, הקמת תשתיות מתקדמות במטרה לתמוך ולחזק את אשכול תעשיית מדעי החיים בעיר. מהלכים אלו כללו הקמתה של חממה ביוטכנולוגית ייעודית (במסגרת חברת BioLine); הקמת פארק תעשייתי ייעודי לחברות חדשות המשותף להדסה ולאוניברסיטה העברית ופועל בתוך מתחם בית החולים הדסה עין כרם; וכן הקמת גוף-על, ביו-ירושלים, שמטרתו לפתח את התעשייה והתעסוקה בתחום זה בעיר. אזורים אחרים בארץ החלו מאמצים מודלים דומים, ובפרט חיפה ואזור הגליל העליון אשר החלו בגיבוש תוכניות לפיתוח אשכול מדעי החיים בתחומם.

נשאלת השאלה: האם גם בישראל, בה מרחקי הנסיעה הממוצעים אינם עולים על שעתיים, תהיה לאשכולות תעשייתיים השפעה על הצלחה ושרידות חברות בעידן משבר כלכלי? מחקר שנערך לאחרונה

במכון ירושלים על ידי ד"ר דן קאופמן, בחן את שרידותן של חברות בשנים 2005-1997, במהלך חל המשבר הכלכלי שאפיין את השנים 2003-2000. התוצאות מראות כי שיעור שרידותן של חברות מתחום התקשורת בהרצליה פיתוח עמד בשנים אלו על 71% וזאת לעומת שיעור שרידות של 49% בישראל כולה. בתחום המוליכים למחצה היה שיעור השרידות של חברות באזור הצפון קרוב ל-100%, וזאת לעומת שיעור שרידות של כ-56% בישראל. גם בתחום הביוטכנולוגיה קל להבחין בהשפעתם החיובית של אשכולות. בעוד שיעור ההישרדות

עוצמתו של האשכול נובעת מהיותו ריכוז אזורי של פעילות יזמית וחדשנית, המתבססת על מארג הקשרים הרחב שמתקיים בין כל "דיירי" האשכול: מוסדות מחקר ומרכזי ידע מובילים, חברות חדשניות, גורמי ייצור, גורמי מימון, ספקי שירותים וגורמי ממשל. מארג קשרים זה מאפשר נגישות וניצול יעיל של משאבים דוגמת ידע, כוח אדם מיומן ותשתיות מחקר ופיתוח

הכלל-ישראלי של חברות בתחום זה עמד בשנים אלו על כ-57%, הרי ששיעורי השרידות של חברות ברחובות ובירושלים עמדו על 75% ו-69% בהתאמה.

מודל האשכול התעשייתי נראה כאסטרטגיה אטרקטיבית במיוחד בזמנים קשים העומדים בפיתוח, שכן הוא יוצר סינרגיה בין מרכיביו וממקסם את ניצול התשתיות והמשאבים הקיימים. בשל כך, האשכול התעשייתי מגביר את סיכוייהן של חברות המרכיבות אותו להתמודד עם סביבה כלכלית מאתגרת ותורם לחיזוק הכלכלי של העיר או האיזור בו הוא נמצא.

הכותבת היא מנהלת ביו-ירושלים, הרשות לפיתוח ירושלים.

